

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 344.3

В. В. Пахомов

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Р. О. Дегтяр

студентка IV курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

ВІЙСЬКОВА АДВОКАТУРА

Важливу роль у захисті прав і свобод громадян, порушених при вчиненні цивільних, адміністративних чи кримінальних правопорушень у сфері охорони громадського порядку виконують адвокати. Так, відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура [1].

Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) визначено, що адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом.

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

В Україні відповідно до Закону адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Видами адвокатської діяльності є:

1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави;

2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

4) надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні;

5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами;

7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

8) надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань.

Адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом [2].

На території України юридична допомога військовослужбовцям зараз є вкрай необхідною, навіть попри те, що правовідносини, які виникають у військовій сфері, є досить специфічними. Це обґрунтовано тим, що більшість військових не повною мірою ознайомлені зі своїми правами й неспроможні захистити їх відповідним чином. Запровадження такого інституту є важливим, оскільки адвокати не є фахівцями військової справи, тому складно здійснювати захист, представництво та надання інших видів правової допомоги у цивільних, адміністративних та кримінальних провадженнях, які стосуються військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів, а також військових формувань Збройних Сил України.

Військовий адвокат дійсно потрібен військовослужбовцям, військовозобов'язаним тощо у вирішенні проблем, пов'язаних з:

- представництвом інтересів та захистом прав військових в суді;
- призову на службу, укладання контракту, мобілізації, проходження військової служби або звільнення, страхування, отримання соціальних пілг та житла;
- відновленням на військовій службі у разі незаконного звільнення;
- оскарженням у суді незаконних наказів командира (начальника);
- правовим захистом ветеранів АТО.

В Україні не має практики функціонування Військової адвокатури, тому для визначення доцільності впровадження такого інституту, поза сумнівом, потрібно враховувати досвід інших держав та ураховувати те, що умови кожної країни є унікальними.

На нашу думку, показовим у цьому питанні є досвід кількох держав. Насамперед Сполучених Штатів Америки.

Так, у Сполучених Штатах Америки діє Єдиний кодекс військового правосуддя (Uniform Code of Military Justice). Це основний правовий кодекс, який регулює питання внутрішнього військового правосуддя з 1951 року. UCMJ визначає правові засади організації і діяльності усіх членів військового штату, включаючи військових пенсіонерів, а також членів інших федеральних військових служб (таких як NOAA Corps та The Public Health Service Commissioned Corps), які приєднані до військових [3].

Кожен військовий адвокат може працювати в будь-якому відділенні військово-морського флоту, армії, морської піхоти або військово-повітряних сил, хоча кожна гілка має свою власну суддівську адвокатську групу (також відому як JAG). Військовослужбовець може звернутися до будь-якого

офісу військової юридичної допомоги, якщо йому потрібне юридичне представництво.

Робота військового адвоката схожа на цивільного адвоката у своїй повсякденній роботі. Основною відмінністю є представництво інтересів клієнтів під юрисдикцією військових судів та права. Військовий адвокат працює виключно з військовослужбовцями та може представляти їх у цивільних та кримінальних справах.

Щоб стати військовим адвокатом, кандидат повинен закінчити ступінь бакалавра, подати заяву та скласти іспит з прийому до юридичних шкіл (LSAT), та закінчити юридичну школу.

Однією з головних відмінностей військового суду є військовий трибунал, який розглядає справи, які належать до його юрисдикції під час воєнного часу.

Деякі функції військового юриста включають:

- консультування військових клієнтів, які звертаються до суду;
- складання та підготовку юридичних документів;
- підготовку клієнта до судового розгляду;
- консультування командирів з питань міжнародного права, військового права та цивільного права [4].

Judge Advocate General's Corps, також відомий як JAG або JAG Corps, є юридичною гілкою військових Сполучених Штатів Америки, які займаються питаннями військової юстиції та військового права. Головний адвокат у кожному відділенні є суддею-адвокатом (Judge Advocate General), і кожен, хто йому підпорядковується, вважається адвокатом судді (Judge Advocate) [5].

Адвокат судді (Judge Advocate) насамперед є юридичним радником команди, до якої він належить. Також вони можуть бути особистими юридичними радниками командирів. Їх юридична допомога може охоплювати велике коло питань, пов'язаних з адміністративним правом, державними контрактами, цивільними та військовими працівниками, законом про війну та міжнародними відносинами, законодавством про охорону навколишнього середовища тощо [6].

Що ж до досвіду Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, то у цій державі Суддя-Генерал-адвокат (Judge Advocate General) та Військовий суддя усіх сил (Judge Martial of all the Forces) відповідальні за судовий військовий процес у Королівському флоті, Британській армії та королівській авіації. Суддя-Генерал-адвокат був юридичним радником Збройних сил до 2000 року.

Суддя-Генерал-адвокат призначається її Величністю Королевою за допомогою «Letters Patent» за рекомендацією лорда-канцлера. Він є юридичним радником Корони та незалежним членом судової влади і завжди є цивільним, хоча він

може служити у збройних силах. JAG не є генералом армії; слово «генерал» означає широкі повноваження, як і Генеральний секретар, Генеральний прокурор тощо.

JAG складається зі штатних суддів, до складу яких входять віце-суддя-адвокат (Vice-Judge Advocate General) і шість помічників судді-адвоката (Assistant Judge Advocates General), а також можуть звернутися за допомогою до заступників (позаштатних) суддів-адвокатів (Deputy (part-time) Judge Advocates).

JAG та багато суддів-адвокатів також засідають у Королівському суді. Також можливо, щоб суддя Вищого суду був призначений для того, щоб очолити Судовий військовий суд як адвокат; це робиться для надзвичайних або безпрецедентних випадків у Королівському суді [7].

Виходячи з аналізу позитивного досвіду зарубіжних країн, можна сказати, що в Україні також можливе функціонування такого інституту, як військова адвокатура. Робота військового адвоката полягатиме у консультації, представництві інтересів військовослужбовців, військовозов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів під юрисдикцією військових судів. Вони можуть працювати у будь-якому військовому формуванні, до яких належать: сухопутні (наземні), морські, повітряні або спеціальні війська держави, які призначені для оборони країни, захисту їх суверенітету, державної незалежності, територіальної цілісності тощо.

Отже, останнім часом у нашій країні юридична допомога військовослужбовцям набуває особливо значення і попиту. Військовий адвокат повинен володіти усіма сучасними галузями права, враховуючи діяльність у військовій сфері. Вони мають бути здатними представляти широкий спектр юридичних послуг клієнтам, від молодого військовослужбовця до високопоставленого командира.

Література

1. Конституція України. ВВР України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. ст. 282
3. Uniform Code of Military Justice. URL: <http://www.ucmj.us/>.
4. Military Attorney and Lawyers. URL: <https://www.lawyeredu.org/military-lawyer.html>.
5. Alison Monahan JAG Corps: Military Lawyer. The balance. 2017. URL: <https://www.thebalance.com/want-to-be-a-military-lawyer-learn-about-jag-4039991>.
6. Manual for Courts-Martial (MCM) United States (2012 Edition). URL: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/law/mcm.pdf>.

7. Military Courts and Tribunals Judiciary. URL: <https://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-justice-system/jurisdictions/military-jurisdiction/>.

Анотація

Пахомов В. В., Дегтяр Р. О. Військова адвокатура. – Стаття.

У статті проаналізовано питання запровадження в Україні інституту Військової адвокатури. Пропонується створити новий інститут – Військову адвокатуру, яку буде наділено більш широкими повноваженнями, зокрема, здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги у цивільних, адміністративних та кримінальних провадженнях, які стосуються військовослужбовців, військовозов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів, а також військових формувань Збройних Сил України. В Україні відсутні інститут та практика функціонування військової адвокатури, наукових досліджень вчених з даного питання бракує.

Ключові слова: військова юстиція, військова адвокатура, військовослужбовець, військовозов'язаний, військова формування.

Аннотация

Пахомов В. В., Дегтяр Р. А. Военная адвокатура. – Статья.

В статье проанализированы вопросы внедрения в Украине института Военной адвокатуры. Предлагается создать новый институт – Военную адвокатуру, который будет наделен более широкими полномочиями, в частности, осуществление защиты, представительства и предоставления других видов правовой помощи по гражданским, административным и уголовным производствам, касающимся военнослужащих, военнообязанных и резервистов во время прохождения ими сборов, а также военных формирований Вооруженных Сил Украины. В Украине отсутствуют институт и практика функционирования военной адвокатуры, научных исследований ученых по данному вопросу недостаточно.

Ключевые слова: военная юстиция, военная адвокатура, военнослужащий, военнообязанный, военные формирования.

Summary

Pakhomov V. V., Dehtiar R. O. Military Advocacy. – Article.

The article analyzed the issues of the military advocacy implementation in Ukraine. It is proposed to create a new institute – the military advocacy which will be given wider powers, in particular, the provision of protection, representation and other types of legal assistance in civil, administrative and criminal proceedings which concerns servicemen and reservists during their passage as well as military formations of the Armed Forces of Ukraine. In Ukraine there is no the institute and practice of military advocacy functioning, also there is a lack of scientific researches of the given issues.

Key words: military justice, military advocacy, servicemen, liable to military service, military formations.